

Constitutio Maximiliana seu norma silvas camerales propagandi et colendi.¹⁾

II. Miksa római császár, Magyar- és Csehország királyának rendtartása a magyar bányavárosok és kamarai hatóságok erdőinek jövőben való használatára, ápolására és tenyész-
tésére nézve. Kiadatott 1565. évben.²⁾

Mi II. Miksa isten kegyelméből választott római császár, minden időben a birodalom gyarapítója, Németország, Magyar- és Csehország királya, Ausztria főhercege, Burgundia hercege, Tirol grófja stb. adjuk tudtára mindeneknek. — A mult 1563. évben Magyarországon, a hét szabad bányavárosunk kerületében fekvő besztércei rézbányáink fellendítésére, — hogy a bányákat ezután gyümölcsözőbb üzemben műveljük, az eddigi rendszertelen és hátrányos kezelést pedig úgy a rézbányászatnál, mint az erdő és kohóüzemben megszüntessük, — ami szeretett és hű grüenpuhli nemes Gienger Jakabunkat, továbbá Praunfalckh Ádám Jánost, az alsó-ausztriai kamara tanácsosait, geroltzhauseni Resch Gáspárt, Rubigallus Pál selmeczi polgárt, riedi Khüepacher Krisztofot és veldrerthurni Igl Vilmost biztosokul kiküldöttük, s többek közt nekik úgy az érett, mint a fiatal erdők és ligetek felülvizsgálását is megparancsoltuk. Megbizottaink nekik szóló rendeletünket illő tisztelettel fogadván, miután néhány szakértő kamarai tisztviselőt és néhány erdészt maguk mellé vettek, mind-

¹⁾ Mutatvány Zivuska Jenő: „A besztércebányai m. kir. erdőigazgatóság okiratainak tartalomjegyzéke“ cz. művéből.

²⁾ Miksa király besztércebányai erdőrendtartása, — Constitutio Maximiliana, — az arra kiküldött bizottság által 1564. évben készített az 1561-iki hallstadti rendtartás mintájára. Legutóbb Tagányi Károly közölte — Magyar Erdészeti Oklevéltár I. k. 96—168. l. — a bécsi cs. és kir. közös pénzügyminiszteriumi levéltár (az egykori Hof-Kammer-Archiv) Patente et Cirkulárien gyűjteményéből. Megtaláljuk F. A. Schmidt művében is: Chronologisch-systematische Sammlung der Berggesetze der Königreiche Ungarn etc II. k. 87—134 l. — A besztércebányai erdőigazgatóság levéltárában két hiteles másolatban van meg a latin, Zimmermann Mihály bécsi nyomdász 1564. évi kiadásában, egy példányban a német szöveg. — Kétharmad részében a besztércebányai kamarauradalom erdőbejárás jegyzőkönyvét tartalmazza, melyet 1563-ban az arra kiküldött kir. bizottság vett fel. A rendtartás maga csak egyharmad részre szorítkozik. Annyival toldottam meg az eredeti szöveget, hogy a két főrész elé a „bejárás jegyzőkönyv“ illetőleg „rendtartás“ címet bocsátottam. — A fordítást illetőleg csak azt jegyezhetem meg, hogy nem a szófukar és homályos német eredeti után, hanem a Rubigallus (Rothan)-féle 1565-iki latin szöveg alapján végeztem.

azon erdőket bejárták, melyekből eddigelé szénítésre és rézolvastás céljaira szükségelt fát használtak és jövőben is használni szándékoznak. A vizsgálatot minden tekintetben legnagyobb pontossággal ejtve meg, rövidesen, és amint következik: cikelyenként előadták, hogy a szóban forgó erdők jövőben hogyan gondozandók, a rézolvastáshoz szükségelt fa miként használandó ki, s végre, hogy a fogyasztás helyeire miként szállítandó.

Erdőbejárási jegyzőkönyv.

I. A Garam folyó mentén elterülő erdők, melyekből a besztercebányai külvárosban fekvő rézkohóhoz közvetlenül a folyón lehet fát usztatni és szállítani.

Helpa közelében, valamicskével a község felett — hol manapság is döntenek fát a már jelzett fogyasztás céljaira — olyan kiemelkedő és olyan magas hegy van, hogy róla a vidék majd minden erdejét belátni. Itt kezdve meg tehát a szemlét, biztosaink Murány és Tyrgarten irányában, a Garam mindkét partján mintegy három mérföld hosszú igen sűrű erdőt vettek észre, melyet jobbról-balról völgyek és a Garam folyóba lesiető patakok szeltek. Habár biztosaink abban a véleményben vannak, hogy ha ez erdőségekben csak a megengedett mértékig foganatosítatik használat és ha a kisarjadó gyökök — hogy teljesen ki ne vesszenek — szakértelemmel gondoztatnak, akkor a besztercebányai kohó kellő táplálására innen elegendő tűzifát lehet termelni, a Helpa fölött elterülő erdőből pedig egyáltalán nem szükséges, mindazonáltal arra a megállapodásra jutottak, hogy e vidéken a jövőben netalán megnyíló bányaművelés érdekében a Helpa felett elnyúló erdőket, valamint a Helpán innen és annak mentén fekvőket a kecskelegeltetéstől és a valachusoknak nevezett pásztorok pusztításától meg kell védeni és őrzeni. Helpától lefelé, Polonka község irányában a Garam mindkét partján nagyon szép, építkezésre alkalmas, mindenféle fanemekből kevert erdők diszlenek. Ezeket kényelmesen lehet a Garam folyóhoz közelíteni és ott a folyón, egyhuzamban az említett uj kohóhoz leusztatni és szállítani.

II. A Garam folyó jobb partján alább elterülő erdők.

Immár ezeket számba véve és kellő módon letárgyalva biztosaink Polonka felett, nem messze az ott álló elhagyott háztól,

a Grossenpach erdőbe jutottak, melyet a rajta átesőrgedező pataktól hívnak így. Ebben az erdőben három völgy van, melyek minde-
 nike a Garam felé lejt és patakja abba torkollik. Bizonyos pásztor
 két juh-szállással bir ezen az erdőn. Egyikét csaknem az erdő
 közepén, a másikat a „Holá“-nak nevezett havasok tövében épí-
 tette fel, s bennük kecskenyájaival és birkáival tanyázik. Utóbbi
 hely tájékáról a másik hegy csucsára törekedtek, mely a nevezett
 havasok szomszédságában emelkedik, — a csucsról pedig a
 Rokhitantskhi völgybe, vagy patakhoz, melynek kettős medre lejt
 a Garam felé. Az egész határt sokféle erdő és fanem borítja,
 ugymint bükk, jegenye és erdei fenyő. Itt Polonka község lakosai
 a Murányvár fennhatósága alá tartozó juhászokkal együtt, akik
 kecske- és juhnyájaikkal éldegélnek a vidéken, az erdőkben nagy
 kárt okoznak. Sok helyt ugyanis, különösen pedig egy dülön
 vagy negyed mértföldnyi távolságban úgy a vágásra érett, mint a
 sarjadzó fákat kipusztították. Azonkívül ugyanitt van még egy
 erdő, — a polonkai traktus, — melyben hasonló fanemek, de
 különösen a bükk diszlenek. Lenn és feljebb a polonkaiak több
 helyt kivágták és elpusztították, csak hogy kecskéiknek legelőt
 nyerjenek. Sőt Polonka község mindkét végén a falubeliek azzal
 a szándékkal, hogy maguknak szántóföld és rétnek való helyet
 szerezzenek, az erdő nem csekély részét gyökerestül kiégették.

Polonkától a Garam jobb partján, Breznó felé szállottak le
 biztosaink a Bazuch nevű régi vashámorhoz. Ezt hajdanában
 Schaffer György beszterczebányai polgár építette. Schaffer halála
 után pedig, mikor a 17 éven keresztül elhanyagolt vasmű teljesen
 összeomlott, Gaissmayer Ágoston, a beszterczei rézbányák akkori
 főfelügyelője és kohómestere tisztársaival együtt újból helyre
 akarta állítani, de figyelmeztetve lévén, hogy a kísérletől álljon el,
 a munka félbeszakításával az épületet befejezetlenül ott hagyta.

Bazuchot elhagyva biztosaink Makovica-telephez, innen pedig
 a lefinii taghoz, illetőleg ama patakhoz értek, mely a Benitzkha
 hegy lábánál fekvő érczuzóműhöz folyik; majd a kis és nagy
 Schweingrundt, Lisskhoba, az alsó és felső Benus patak vidékén
 át haladtak. A Polonkától felső Benus patakjáig terjedő vidék
 körülbelül 3 és fél mértföld hosszú. Ezen a környéken — a Garam
 folyótól egészen a havasok aljáig — szintén elegyes jegenye,

erdei fenyő és mindennemű lombfából álló érett erdők diszlenek, melyekben a Murányvárhoz tartozó juhászok helylyel-közzel éppen úgy, mint a fennebb említett erdőkben juhaklok építése, a fáknak a juhászat céljaira való kivágása által igen nagy károkat okoztak. E helyt biztosaink jelenlétében Murány várunk kapitánya és a breznói polgárok közt a határok és mesgyék dolgában vita keletkezett, amennyiben a Benus patakot mind a két fél a maga tulajdonának tartotta. A murányi kapitány ugyanis azt állította, hogy a nevezett vár határa a Benus patakig terjed, azt idáig a saját használatára és kedvére birtokolta és erősítgette, hogy mindig ott legeltette nyáját és szarvasmarháit. (A határ megmutatása kedvéért utazott biztosainkkal a helyszínére, honnét azután Murány várába lovagolt vissza.) A breznói polgárok ellenben azt hajtogaták, hogy Murányvár határa csak Bazuch községig, de tovább egyáltalán nem terjed.

Benus alatt különben, a Garam folyón innen és túl, Breznó felé nagyon sok elhagyott pörkölő tér és farakóhely van, honnan 12 év leforgása alatt a besztercebányai kamara által az új rézkohó érczenének kipörkölésére, mindkét királyi kamaraház és a kettős sörfőző szükségletére 12,000 nagy rakás fa szolgáltatott ki. Jobb kéz felől pedig a sarjerdőt a breznóbányáiak mind kiégették, kiirtották és répamagot vetettek bele azzal a célzattal, hogy szántóföldeket nyerjenek. Mivel pedig az ilyen gazdálkodás az erdőkre nézve vészthozó, nem csupán itt, de az összes többi vágásokon is keményen megtiltjuk, annál is inkább, hogy a meglévő fák annál vigabban sarjadzanak. A már említett üres farakóhelyeket elhagyva ugyancsak Breznó felé a Stiborna hegyről lejtő u. n. Hideg, Sziksós, lubériés gescheni, továbbá Wágnár völgyeken át biztosaink magasnövésű, szép és különféle fanemekkel tarkázott erdőket pillantottak meg. Ezekből a breznóbányáiak a legvaskosabb, padlászgerendázatra, zsindelyre és építkezésre legalkalmasabb fákat nagy kárral vágják, mert sok fát döntenek s a közül válogatva csak keveset fuvaroznak el. Innen van aztán, hogy a döntött fák jó része otthagytván, nemcsak haszontalanul elrothad, hanem a felfelé törekvő sarjakat is akadályozza súlyával és teriméjével. Hogy többet ne történhessék, ezt nekik egyáltalán megtiltjuk.

Breznótól tovább haladva a Stiborna felé emelkedő, negyed

mérföld hosszú völgy látható, melyet Dreschergrundnak neveznek. Ennek jobb oldalában a breznói kovácsok szemet égetnek, a baloldalon pedig ugyancsak a breznóbányaiak egy nem éppen kicsinylendő erdőpáasztát kihasítottak és új szántóföldnek szántak.

E völgyet elhagyva biztosaink a Falbenstainer Kristóf Schemnitzka patakmenti farakóhelyéhez érkeztek. Itt bár nemcsak két év előtt dolgozott, hanem az erdő jó részét a jelen év folyamán is vágta Falbenstainer a már gyakran említett új rézkohó használatára, mégis annyi fa maradt vissza a völgy mindkét oldalán, hogy a kitermelésre körülbelül két éven át elég bőven fog anyagot szolgáltatni. Mivel pedig az erdők Schemnitzkától kissé távol esnek, Falbenstainer kénytelen a favágóknak nagy rakásonként — amint a szénégetők felhalmozni szokták — a szállításért és a Schemnitzka patakhoz való közelítésért 3 forint 35 dénárt fizetni. És mivel tudjuk, hogy nemcsak Kristóf, hanem a többi fámesterek is annyira kipusztítják az erdőt, hogy még a magfákat sem kimélik, amelyekről fiatalos ujlhatna fel, hogy mind a zsenge, mind az öreg fákat válogatás nélkül kivágják, a favágók által véletlenül otthagytott egyes példányt pedig a szántóföldre és rétekre éhes breznóbányaiak később kiirtják, minek következtében az erdők a rézolvastás helyrehozatlan kárára és veszedelmére teljességgel megsemmisíttetnek, jövőben az ily gazdálkodást elkerülendő, komolyan akarjuk és parancsoljuk azt meggátolni.

Falbenstainer fatermelő helyéről leereszkedve annak fő közeli teréhez érkeztek, ahol az összehordott és kellő mértékre vágott fák lejtős facsatornába dobva, a legmagasabb hegyekről lebocsájtottan, egyrészt gyorsaságuk, másrészt súlyuk tehetetlensége által sebesen hajtva a legalsó szintre, vagy pedig nagyobb folyókba siető patakok medrébe csusztattatnak. Innen a fámester házához, a Schemnitzka patakhoz mentek, melynek partja mentén jobbra, a hegy magaslatán át, a breznói uttol a régi vaskohóig lefelé vegyítetlen jegenyefenyvesek és bükkerdők virulnak. A távolabb fekvő erdőket biztosaink a hirtelen támadt sűrű köd miatt nem láthatták. Azonban a fámesterek azt jelentették a biztosoknak, hogy Polonka felett nem csekély vágásra érett és fiatal erdő van melyekből a termelt fát hasonló módon Schemnitzkára és onnan a Garam folyóhoz lehet leszállítani.

A Schemnitzka baloldalán pedig a Bisztra irányában az Oszla nevű völgy huzódik. Bár ott ugyancsak Falbenstainer nem régen sok fát vágatott, mégis jó sok maradt fenn, amelyet ép úgy le lehet a Garam folyóhoz szállítani, mint a többi. Azonkívül ebben az erdőrészben van még a másik, Vollgruebnek nevezett völgy, mely bár nem olyan hosszú mint az imént említett, mégis, — amint hozzávetőleg ítélni — 300 nagy farakást, vagy 10—10 ölet tartalmazó bogsát lehetett abból eddigelé nyerni.

Innen a Bisztrához leszállva Falbenstainernek másik termelő helyére érkeztek biztosaink, melyből Prissl Kristóf al-famester kilencz év lefolyása alatt 989 hasonló teriméjű farakást hozott ki. A hegy tetején hagyott néhány cserjén kívül a favágók itt is minden kezük ügyébe eső egészséges fát kivágtak. Falbenstainer úgy itt, mint a fennebb fekvő helyeken minden nagyobb farakás után nemcsak Prissl Kristófnak, hanem Reichenpacher Péter és Otter Péter alvállalkozóinak is 3 frt 35 dénárt kénytelen fizetni a fák vágatása, felhasogatása és a folyóhoz való közelítése fejében.

E levágott erdőkből kijutva, a Bisztra folyó jobb partja mentében gyönyörű бүкkel vegyes jegenyefenyő erdőre bukkantak. A schemnitzkai juh- és kecskepásztorok ebben nem csekély kárt okoznak, tehát feltétlenül azon kell lenni, hogy innen őket nyájastul kiutasítsák.

Ha e vidéken idő multával, amint remélhetni, bányák nyílnának, a bányapolgárok használatára és szükségletére távolabb eső helyeken kell a fát kijelölni és pedig olyanokat, amelyeket Schemnitzkára szállítani egyébként sem lehet. Legalább addig, amíg ez oly szép erdő vágásra érik.

Szemközt balkézre бүкkel sűrűn elegyes szép fenyőerdő terül el. Mivel eddigelé ezt is pusztították a kecskenyáj őrzői és pásztorai, meghagyjuk és parancsoljuk, hogy innen kitiltassanak és hogy az erdő különösen rézkohóink céljaira gondosabban ápolassék.

Bisztrát elhagyván, biztosaink vissza Schemnitzkára, innen Polonkára és végre a Schemnitzka patak mentén lőháton, majd gyalogszerrel a Garam folyóhoz igyekeztek. Falbenstainer Kristóf Polonkától kezdve a Schemnitzka patak irányában 1548. évtől mai napig a Garam mindkét partján álló erdőket több mint egy

teljes mértföldnyi területéről kihasználta és a bennük vágott fát az új rézkohó részére a Garamon leusztatta. Habár ezen a tájékon az erdőnek bizonyos kis részét nem érintette és néhány fát a magaslatokon meghagyott, mivel e fák nem termőképesek, sem pedig az érintetlen erdőrészcseke, mint a többi erdő, a mondott célra nem alkalmas, hogy valami hasznót hajtszon, neki az ilyen gazdálkodást megtiltjuk és meghagyjuk, hogy az erdő felujulása érdekében szélről védett helyeken ezután magfákat hagyjon. Ugyanitt tapasztalták ugyanis, hogy a kivágott erdő egyik részén sem maradt semmi, ami legalább a felujulás némi reményét nyujtaná. Sőt azt is felfedezték, hogy a lehotai jobbágyságok a külön szénító helyeket és az erdőben jobboldalt fekvő vágásokat szántóföldek és rétek nyérése céljából a maguk hasznára fordították. Ezt nemcsak nekik, de minden hasonló szándékkal törekvőknek az erdők szükségszerű gyarapodása érdekében szigorúan megtiltjuk.

A juhászok helységétől a Richtarhegy felé és végre annak csúcsán át a Wassga nevű, Alsó-Lehotán átfolyó pataknak tartva, jobbra gyönyörű erdei és jegenyefenyvest vettek észre, mely hosszúságban félmértföldnyire, szélességben pedig negyed mértföldnyire terjed. Tovább haladva a vidéken — egész a Praschossga nevű dombocskáig — ugyanily fanemekből álló érett erdőt találtak. Itt három juhász kecskenyájával nagyon nagy kárt okozott; kettejük, névszerint András és Gáspár Felső-Lehotán, a harmadik pedig, Scultetus Márton Alsó-Lehotán élnek.

A másik oldalon pedig, azaz balra, a Varrova patak mentén szép, különféle fanemű erdő diszeleg, amelynek hossza fél, szélessége pedig negyed mértföldnyi. A szomszédos földek parasztgazdái ezen erdő miatt, mert mindenik a magáénak tartja, szakadatlan perben állanak. De a Bisztra felé még más nagyon gyönyörű erdőket is lehet látni, hanem ezek a rézolvasztásra nézve teljességgel haszontalanok, mivel sem patakjaik, sem olyan magas hegyek, ahonnan a már előadott módon, lejtős csatornákon a fát a Garamba leusztatni lehetne, nincsenek.

A Lamniszta patak völgyében, egészen a havasok lábáig mindkét oldalon körülbelül egy mértföld hosszúságú erdő terül el. Ebből az összes levágott fát, magasabb helyekről facsatorná-

kon át a legalsó szintre bocsátva, a Lamniszta patakhoz közelíteni, a patakba dobva a Garam folyóba leusztatni és végre a Garamon szükség szerint elszállítani lehet. Mivel azonban említett pataknak egyenes folyását némelyhol tüskebokrok, innen-onnan leszakadt kövek és keresztül-kasul esett fák akadályozzák, szükséges lesz, amikor az erdők a rézolvastás céljaira feltárás alá kerülnek, szükséges lesz azokat előbb mind a véletlenül, mind a helynek természeténél fogva előállott akadályoktól megtisztítani.

Ugyancsak itt bizonyos Zimmerpeil aranybányászattal foglalkozik, melynek szükségletére a környékbeli erdőből valamelyes pászta kihasítandó és a mai besztercei bányakamaránk főnökének tudtával az erdőmesterek által kijelölendő. A lopéri és lehotai parasztok, mivel kecskéikkel három helyen is nagy károkat okoznak, az erdőből kitiltandók.

Jessena nevű falutól, a Jessena patak mentén, a széles völgyön végig a már említett havas hegy aljáig haladva, baloldalt némi cseprentés látható — Sucha nevű — amelyben csak tüskés bozót és cserjék nőnek. A jessenai parasztok szüntelen koppasztják. Ugyanez oldalon van még a másik, Sowa nevű völgy is, mely néhány évvel ezelőtt letaroltatván, a sarjerdő benne megint szépen neki eredt. Innen a Jessena mentén tovább igyekezve, két olvasztó- és érczuzómű ötlik szembe; egyike a Dániel Boldizsáré és Jánosé. Innen a másik kohóig mindkét hegyoldalon gyönyörű jegenyefenyővel elegyes erdei fenyves emelkedik. A felső kohón túl a Jessena patak mentén, egészen a havas hegy lábáig jó mértföldnyi terjedelemben érett és elegyes erdők diszlenek. Közepükbe balról, hegyektől körülvett völgy torkollik, a Sucha Bukowitza. Ebbe három külön völgy nyílik, ugymint a Tschremössna, Vlaschna és Potzlymuplatzy, melyekbe a menedékes hegyoldalokról hét patakágygyal bíró völgy siet a Jessena felé. Mind itt, mind a felsőbb területeken, a jobbra eső Struchárt is ide számítva, különböző fanemek nőnek. Itt is van két műhely, amelyekben az érczet zuzzák és porrá őrlik; egyik a Gluschhoffski Kristófé, a másik pedig a Falschoffski Györgyé. A Jessena patak mentén felsorolt összes erdőkben egészen a havasokig, valamint a szomszédos völgyekben a juhászok a kecskelegeltetéssel, a parasztok a favágással igen nagy kárt okoznak, noha az említett erdőket a fővölgyön és aztán

a Garam folyón át kiszállíthatják. Mivel a vidékbeli bányapolgárok kényük-kedvük szerint vágják a fát a kohók és egyéb üzemek céljaira, e visszaélést jövőben meg kell tiltani és mindenkinek szükség szerint bizonyos részt kijelölni, keményen meghagyva, hogy csak a meghatározott erdőrészt használják, a fapocsékolást pedig kerüljék.

III. A mosniczi választókohó üzemére fordítható erdők leírása.

Teutschendorf községtől Restockha község felé közbül semmi erdőt sem találhatni, csak bozótot. Nevezett Restockha falutól a Wuggawitz dombnak jobbkézre bizonyos Welkha-Restockha nevű erdő emelkedik. Ezt az erdőt sem a már leírt csatornákon, sem egyébként nem lehet alkalmasan a rézkohókhoz leszállítani, mert nincs patakviz. Innen a Wanskhihegyre, majd a hasonló nevet viselő völgybe térve, mind a két oldalon különböző fanemekből elegyített erdő látható, melynek egy részét a szelek kidöntötték. A Wanskhivölgyből a Wuggawitzvölgybe mentek Stéger Rafael, a besztérczebányai szegényház-templom plébánosának kohójához. Az említett kohótól felfelé, a patak mentén valami negyed mértföld hosszú jól nekiserdült erdő húzódik, bükk és erdei fenyő vegyesen; bele kilencz, lejtős völgy vezet. Az összes fatermelést Stéger Rafael említett kohójához lehet leszállítani, ott széníteni, a szenet pedig a moschnitzi választó kohóhoz tengelyen lefuvarozni. Azért az erdőt neki is épp úgy kell kijelölni, mint az előbbi szakaszban említett bányapolgároknak.

A Garam folyótól balra a Sopotnitzkha nevű völgybe fél mértföldnyi hosszúságban elegyes, jól nekiserdült erdő húzódik, melyben a szentandrászi és mezibródi jobbágyságok a fákat lekérgezik, úgy hogy azok az erdőn haszontalanul elrothadnak. Azonkívül egyes jobbágyságoknak e helyt szénítő tereik is vannak, honnan a szenet a moschnitzi kohóba fuvarozzák, azonban csak a legszebb és csak a hegylegalján növő fákat használják ki, a magasabban tenyészőket otthagyják, úgy hogy ilyenformán az erdőknek mintegy lábát vágják el. E fapazarlás és jogosulatlan kaszabolás, mivel a hegy magaslatán termő fák nehezebben hozhatók ki, jövőben a szénégetőknek teljesen megtiltandó és meghagyandó, hogy minden pusztítástól óvakodjanak, a fát pedig a távolabbi és közelebbi

részekről rendszeresen vágják. Hiszen ebben az erdőben azonfelül sok széldöntött és szénítésre alkalmas fa is van. Meg kell parancsolni a szénégetőknek, hogy azokból szénét készítsenek, nehogy a kifaragott fák haszontalanul, rothadás által pusztuljanak el.

Azonkívül a nagy Sopotnitzkhától jobbkézt egy fiatalos, kevés lombfával tarkított erdei fenyves és bükkös terület negyed mért-földnyi hosszúságban, amelyet kis Sopotnitzkhának hívnak. Mindkét sopotnitzkhai erdőből lehet a fát fuvarozni Moschnitzra, ha a helyszínén szénre égetik.

Lutschidein községtől, a Garam mellől a moschnitzi kohó felé jobbkézt némely bükkal vegyes tölgy erdő van, balra pedig a gyakran említett kohóig kis elegyes tölgyes erdő.

A szóban forgó moschnitzi kohótól Vchlarskho-felé, németül Kholgrundnak nevezik, majd a Jawern alatt — német neve Ahorn — a Hädlervölgybe szállván, mindkét oldalon, valamint a völgyek közepén sok fiatalos nyír, bükk és jegenyefenyő erdőt találtak. Egy foltot benne a vihar lekaszált; a fákat állítólag a Hädler községbeli jobbágyok tüzelték el. Azonkívül a fiatal erdőnek nagy pusztulását vették észre. Mert a juhászok és szolgák, — különösen a teutschendorfiak és hädleriek, valamint a Lipcsevárhoz tartozók, — mintegy huszonnégy juhszállást építettek az idén és régebben. Ebben az évben nyolcizat. Sok fát kidöntenek a kecske számára, amelyek aztán haszontalanul rothadnak el.

Ugyancsak a hädleri völgyben találtak odébb tiz szénégető helyet és azokon mintegy hatvanöt fabogsát. Bizonyos Matzek, lipcsei jobbágy két szénítő helylyel bir, a moschnitzi kohó öreg éjjeli őre ugyanott hárommal, melyeket a gondnokok korukra és hosszas szolgálatukra való tekintettel engedélyeztek nekik.

Észrevették továbbá azt is, hogy nem csupán — amint mondtuk — azáltal vittek véghez nagy pusztítást a juhászok és az alsó Jawern, Vchlarskho, Hädlervölgy telepesei, hogy az erdőt foltonként kiirtották, hanem még szántóföldeket és réteket is csináltak maguknak. A szénégető mesterek is kényük-kedvük szerint a hegy alján, közepén és tetején, össze-vissza vagdossák ki a legválogatottabb fákat, a többit pedig ott hagyják, s ily módon sok erdőt pocsékolnak el. A gyakran emlegetett moschnitzi kohó tájékán bizony a fennjelzett tölgyesen kívül vágásra érett fák

éppen nincsenek, amelyeket a kohóhoz tartozó szerelvények megújítására, vagy egyéb szükségletre lehetne fordítani, különösen akkor, ha tűzvész következtében valami kár esik. Azért hát a jelzett tölgyest és a sopotnitzkhai erdőrészecskét, amíg a kiujult sarjerdők meg-növekszenek, a legnagyobb gonddal kell fenntartani.

A moschnitzi kohó mindenféle szerszám készítésére és fel-merülő szükségleteire tekintettel az előbb felsorolt vchlarskhói, alsó-jawerni és hädleri erdők nagy gonddal őrzendők. A szénégetők, a juhászok és minden egyéb jobbágyok kecske és juhnyájaikkal, juhszállaikkal együtt kitiltandók; nem szabad fát engedélyezni nekik sem szénégetésre, sem más szükségletre. Mert a moschnitzi kohó ilyen fában, amint mondtuk; nagy szüköt lát.

A szóbanforgó moschnitzi kohón túl a Fekete kohóról nevezett völgyben jobbról, balról és szemben fiatalos bükk és nyirerdő diszlik. Itt a lipcei várnagy és bizonyos Mózes, teutschendorfi juhász kecske- és juhnyáját tartanak; hat juhszállásuk van, miáltal az erdőben nagy károkat okoznak.

Azután látható még ott némelyes bükk és nyirfából álló erdő, Spangwald nevű, hol Missibrod't teutschendorfi juhász kecske- és juhnyáját legelteti az erdő nagy kárára. A lipcei várnagy Mózes-sel együtt tiltsa el az erdőpusztítástól.

A gyakran emlegetett moschnitzi kohótól a Lipscher-saiffen irányában fekszik egy elég szép, jegenyefenyővel kevert nyirfa-erdő. Potgonitznak hívják, negyed mértföld hosszú. Potgonitz község jobbágyai már kikezdték, belőle szántókat csinálnak. Nekik ezt megtilljuk.

IV. A lipschersaiffeni kohókhoz, a rézbányákhoz és hámorokhoz, továbbá az óhegyi kohókhoz tartozó erdők.

A kis és nagy lipschersaiffeni pataktól fölfelé az alsó és felső kohóig mindkét oldalon tölgy, bükk és nyirfából álló lomberdő virul. Mindjárt az erdő elején, a hegyoldalakon két prichodai jobbágy mintegy négy-öt ölfát termelt, s pedig nemcsak az érett egyedeket, hanem a suhángokat is levágta, hogy azokat felszenítse. Ezen az erdőn a szénégetés feltétlenül tilos legyen.

A lipschersaiffeni két kohónál bizonyos Hiert Lőrincz beszterczebányai polgár és Demian Mátyás a régi és már azelőtt figyel-

mesen átkutatott érczalakot újra kiolvasztják, s az így nyert tiszta rezet a moschnitzi kohónak szolgáltatják be.

A felső kohótól balra Nagy-Lüpschitz felé, Sturtza alatt mindkét oldalon gyönyörű, középkori bükk és jegenyefenyő, de más lombfákkal is tarkított erdő van. A Sturtza tetején, ahol egykor a magaslaton érczet fejtettek, jókora darab fenyves áll. Eddigelé az urvölgyi kohók számára szénégetés céljából fenntartották, egy részét azonban már szénné égették. Hanem a hegy magasabb részétől a selitzei völgy felé majd az egész erdőt szénné tették az urvölgyi kohók számára, de olymódon, hogy csak a kiválóbb fákat döntötték ki. Tehát rosszul és rendetlenül gazdálkodtak.

A felső lipchersaiffeni kohótól jobbra van egy völgy, melyen Wucowitz alá felhágva mindkét oldalon ritkás, jegenyefenyővel elegyes liget látható.

Szent-Jakabfalvától fogva Urvölgyfelé a Herrnshübl nevű dombig mindkét oldalon erdőség van, melyből a szentjakabi kostfierererdőri és ulmannsdorfi lakosok vesznek fát a saját szükségletükre.

Az említett dombtól kezdődnek azok az erdők, melyeket az urvölgyi bányák céljaira fordítanak. Majdnem Urvölgyig érintetlenek az erdők. Urvölgytől a Tauckischwald nevű erdőnek, jobbkezt tartva jókora darab, más fánemekkel kevert jegenyefenyvest láthatni, melyet régebben a bányák szükségletére kivágtak. Mellette fekszik a másik erdő, melyből a fát arra használják, hogy vele az urvölgyi mnknágyülhely közös kemenczéjét fűtsék. Van itt még azonkívül bizonyos Nembschina-Dolina nevű völgy, vagy erdő, de nagy részét levágták a bányászat céljaira. Nembschina-Dolinától Nabansskhón, alsó Stainon és Kholupán át a wukhawitzi rétig nyulik a csaknem vágásra érett bükk és más lombfákból álló erdőség. A wukhawitzi réttől Scheremoschnának és onnan egész a tóig mindkét oldalon igen szép liget diszlik, a tó felé kevés jegenyefenyővel keverten. Visszatérve jobbkezt a hegycsúcson már meglehetősen vágásra érett jegenyefenyvest láthatni. Mindjárt az elején, ahol Scheremoschna felé lejuthatni, bizonyos Weissner Jánosnak szenítő helye van. Weissner a völgyben nőtt fákat levágja, a magasabb részekben fekvőket otthagyja. A szenet bizonyos Langauernek adja, aki azt az óhegyi kohóba szállítva nekünk

szekerenként, a fuvardij betudásával 1 forint 40 dénárért adja el. Nevezett Weissner jelenti, hogy ő a béridő alatt Langauernek 30, sőt 45 szekér szenet is szokott átadni.

A jelzett tó mellől Gielentz felé, ahol hajdan az olvasztóház állt és onnan balra a gielentzi, vagy Szarvasvölgy mindkét oldalán fiatalos, jegenyefenyővel kevert erdő pompázik körülbelül egy mértföldnyi hosszúságban. E Szarvasvölgynek a közepe táján a még fejszére nem érett erdőben bizonyos Rusznakh Fábián, felfogadott famester szénégetéssel foglalkozik és a szén szekerét száz dénárjával adja el az óhegyi kohónak.

Az említett gielentzi völgytől, hol azelőtt az olvasztóház állott, a felső Gutzmanvölgy balra, nagyed mértföldnyire terjed; benne lombfás liget és valamicske jegenyefenyves is van, ahol a fentnevezett Langauer famester szenítéssel foglalkozik. Mivel ez az erdő régebben épületi fának és az óhegyi műhelyek egyéb szükségleteire tartatott fenn, azt a jövőben is ápolni kell, Langauer onnan kiutasítandó, a fa pedig a rézpörkölés céljaira termelendő.

Lefelé továbbá balkéznek az ugynevezett alsó Gutzmanvölgy — mintegy negyed mértföld hosszú — lomb- és fenyveserdőben diszlik. Itt-ott van még valamicske öreg erdő is, ahol bizonyos Oszlickh György foglalatoskodik, akit az óhegyi kohótiszt Tauchner parancsára rendelt oda. A szén szekerét 110 dénárjával adja el az olvasztó kohónak. De a felső Gutzmannal szemben, a másik oldalon is láthatni valamelyes fiatal lombligetet.

Az óhegyi kohóval szemben nyílik a félmértföld hosszú, lomb-erdővel borított kis Khalchgrundt. Ugyancsak balra fekszik a negyed-mértföld hosszú, mindkét oldalán lomberdős Flassgrundt. Lejebb Óhegy felé jobbra van a félmértföld hosszú nagy Khalchgrundt, mindkét oldalán érett bükkös, melyet az óhegyi rézpörkölésre kell vágni és tenyészteni. Óhegytől lennebb jobbkézt torkollik be a csaknem egy mértföld hosszú Thuretzkhavölgy. Moszlechner András és István, meg bizonyos Rochasch tarolták le, de a völgy végiben még áll az öreg erdő némely része.

Az óhegyi kohóval szemben fekvő oldalon balkézt van a Hererdtvölgy, a Stain és Hierschengrund völgyek közt. Félmértföld hosszú, mindkét oldalában jegenyefenyővel elegyes lomberdő diszlik, a végiben pedig tiszta jegenyefenyves. Ebből az erdőből

Ausmehrer Pál szénitőmester az óhegyi kohónak szenet adogat el, hanem innen mielőbb ki kell őt tiltani, az erdőt pedig egyrészt az olvasztókohók, másrészt a New-Erb és Pfeiffer-Stolln tárnák szükségleteire fenntartani. Ide ezentul szénégető soha be ne tegye a lábát.

Urvölgyről a hegyre hágva, a községtől balkézt látható a Spitzenbergvölgy, Ulnusdorf községgel szemben pedig jócska fenyőerdő, melynek egy részét azonban tövig levágták s a fát Urvölgyre hordták.

A közelben fekszik továbbá az Aranyvölgy és erdő. Gyönyörű fiatalos az; fáját kényelmesen le lehet Urvölgyre szállítani.

A Goldengruntt felett nyílik az erdős Sandperg, gyönyörű ligettel körülvéve, melynek közepén a zöld viz folyik. Az egész fatermést le lehet szállítani a rézbányákhoz.

Távolabb fekszik a Fotzengruntt igen jó erdővel. Urvölgy ezt is kényelmesen használhatja.

A hegy tetején, Urvölgygyel szemben is fekszik erdő, lefelé pedig a templom irányában a Szent-Katalin dülő, melynek fáját szintén Urvölgyre lehet fuvarozni.

Aztán az emelőgép felett, melynek segítségével az ottlevő aknából az ásvány-érczet kihozzák, húzódik egy erdős völgy, le az alsó Sturtzának pedig némi jegenyefenyves. Részben ezt is leszállíthatni Urvölgyre.

A Sturtza alatt terül el az erdős mélyedés, melyet a Kőalatti völgynek neveznek. Ebben jegenyefenyővel és bükkal elegy fiatalos van; mostanában az urvölgyi kovácsműhelyek számára visznek onnét szenet.

Jobbkézt, Óhegy felé három, völgygyel átszelt, Richtergruntt nevű erdő fekszik hosszú lejtőn. A messze elnyúló tag megközelíthető, úgy hogy a faállomány felét Urvölgyre lehet leszállítani. Épületi fában bővelkedő, jegenyével és bükkal elegyes gyönyörű erdő is van itt, melyből a bányászat céljaira használható gerendákat és léczeket termelhetnek s azért már el is rendeltük, hogy a helyszínén fűrészmalmot építsenek. Lefelé szintén lejt egy völgy és azon a részén erdő van, ahonnan az új tárnához és az ottlevő rézbányákhoz épületfát lehet szállítani.

Az óhegyi kohótól ismét fölfelé haladva Szarvasvölgynek, ahol

egykor az olvasztó kohó állt, a Gielentz völgy és csermelytől balkézt a Fischergrundt nevű völgy nyílik. Ennek torkolatától körülbelül negyedmérföldnyi területen Langauer János az erdőt egészen levágta és felszenitette. Mivel pedig a talaj sziklás, a fák még nem ujultak fel. E helytől a havasokig a régi erdőből csak itt-ott maradt; Gebhart Mihály és Mayr Lénárt kivágták és szénné égették, hogy a fa újból kiverne magát, seholse látni. A havas felé, a benső részen mégis áll körülbelül 60 nagy farakást kiadó erdő. Nevezett völgyben van még az erdei és vörösfenyőből kevert Taschner-liget. Ebben Schinderling Bálint foglalkozik szénégetéssel; a szenet Seidl Benedeknek adja, melyet utóbbi az óhegyi kohónak szolgáltat be 120 dénárjával. Schinderling jelentése szerint évenként 250 társzekérnél többet ad át neki. Régebben e völgyet Keszler Lénárt, az óhegyi kohó sáfárja a kohóüzem használatára szánta. Akarjuk, hogy ezentul is így legyen, — hogy nevezett Bálint kitiltassék és a völgy a jövőendő szükségleteire tekintettel gondoztassék.

Innen tovább haladva jobbra a Skhalkha közelében, egész Proschnitzkáig Wachlatsch Bálint és az említett Schinderling a völgyet mindkét oldalon letarolták és felszenítették, miután csak itt-ott hagytak egyes fát a hegyek kiállóbb gerincein.

Proschnitzkától Sucha-Rebutz irányában és innen a rebutzi olvasztó kohó felé fiatalosok vannak, melyeket néhány szénégető mester, akiket Seidl Benedek a mostani kamarafőnök és tisztviselők tudtával odarendelt, nagyrészen levágtak és szénné égették.

Aztán az óhegyi kohótól jobbra fekszik a Kaintz erdő, mely felső részében letaroltatván ritka alnövetet hagyott, azonban a hegy tövénél felujult.

Ugyanazon a részen a Holitza alatt fiatalos van, melyben Rotenegger Farkas két szénégetőt tart.

Fennebb, a Hola alatt szintén diszlik fiatal erdő, a Koritnitza, amelyben a nevezett Rotenegger ugyancsak két szénégetőt foglalkoztat. Ezek aztán az óhegyi kohónak adják a szenet és pedig szekérjét 1 forint 25 dénárjával magyar értékben.

Jobbkézt tovább bizonyos Scherenitza völgy és erdő fekszik; ebben a fentnevezett Rotenegger Farkas üzi a szenítést és adja el a szén szekérjét 1 forint 50 dénárért az óhegyi kohónak.

Rotenegger szénitőhelyétől feljebb balra ugyancsak Scherenitzának nevezett erdő van, melyben a juhászok nagy kárt okoztak.

A másik oldalon, a Rotenegger szénégető helye mögött terül el a Koritnitza fiatalos erdeje. Itt a rózsahegyi juhászok hat szálást birván, nagy károkat okoznak.

Tovább, nem messze Rebutzától bükk- és jegenyefenyőből elegyes erdő emelkedik; ebben is sokat ártanak a fának a rózsahegyi és weissenpachi juhászok.

Ezen erdő mögött diszlik az a bükkös és jegenyefenyves, amelyet Seditzának hívnak és öt völgye van. De a likavai juhászok ezt sem kimélik, hanem sok kárt tesznek. A rebutzi olvasztóhuta és gereb felé tovább haladva, erdőt látni, amelynek egyik völgyében serdülő fák vannak, a magaslaton pedig öregebbek. A fiatal erdőben négyen foglalkoznak szénégetéssel, tudniillik Labath Tamás, Bachatz Benedek, Bendula Mihály és Bula Mihály. A szénét Seidl Benedeknek adják el.

A rebutzai olvasztóhuta és gerebtől a Clausspach Seillein Plessa mentén Seidl Benedek szénitőteréig, ki az arra felfogadott embereknek a fa patakhoz való közelítéséért és a szénitő helyhez való szállításáért 1000 hasábonként 3 forint 25 dénárt fizet, és innen tovább az ujonnan épített gátig az erdők mind a két oldalon tövig levágattak. Azonban maradtak még egyes helyek, melyeken lomberdők nőnek és a gát előtt három helyen körülbelül 53,000 fatörzsből álló erdő van. Ezek közül a belépőnek szemközt és balra eső két tagot a nevezett gát fenntartására és kijavítására rendeljük.

Ugyancsak itt két juhszállás is létezik, melyek hír szerint a likavai várnagyéi. Az említett gátat a napfény ellen deszkákkal is be kell fedni, nehogy az esővíz a hasadékokban meggyülekezővén a gerendák gyorsabban rothadjanak.

A felső gáttól felfelé Lapuschnának és innen Posta Luffkának igen szép erdő virult, de a juhászok csaknem a havas aljáig elpusztították és levágták. A Posta Luffkától Lapuschna irányában, a Stainvölgy mentében létezik még egy vágásra jól érett, bükkal kevert jegenyefenyves. Lapuschnától balra leereszkedve és onnan Kischkha felé indulva szintén lehetett látni öreg erdőt, melyet azonban a juhászok csaknem mindkét oldalon lefejszéztek.

Kischkhától kezdve a hosszú völgyben, közel a régi gáthoz Strimitzer Farkas famester a fákat szénéégetés céljából levágta s még eddig ott ujonnan felvergődő sarjakat nem találhatni.

A hosszú völgyből balra térve, a kis Seillein-Plessa felé erdei fenyő és bükkerdő látható. A juhászok ezt is levágták és a vágott fából nagy rakásokat horhtak össze. Seidl Benedeknek azonban legyen gondja rá, hogy a juhászok által vágott fát felhasogassák és megfelelő célra fordítsák.

A rebutzi olvasztó kohótól le balra, a Rebutz patak mellett, Pulna felé egy völgyben, ahol az említett Seidl bizonyos Makatnitkot, bérért felfogadott szénéégetőjét tartja, a favágások és a szomszédos helyek megvizsgálása, továbbá a hegy csucsan túl fekvő erdő bejárása közben a juhászok által okozott nagy és mértékfeletti pusztítást láttak, amelyről azt mondják, hogy a Likavavárhoz tartozó jobbágyoktól ered.

Az említett kohótól, illetőleg Rebutz községtől jobbra, a magaslaton, a lejtő szegélyén a kis Sudutza erdő van.

A völgytől az említett erdőcske legmagasabb pontjáig csaknem negyed mértföld hosszú, nagy erdő látható: a Ritzaha, amelyben ritkás jegenyefenyővel kevert bükk fordul elő. A rózsahegy juhászok itt nagy károkat okoznak.

Innen lennebb a nagy Ritzahának nevezett elegyes erdő fekszik; ezt a rózsahegy és a weissenpachi juhászok juhászok kecskenyájai számára majdnem egészen kivágták. Hét juhszállásuk és hat kunyhójuk van az erdő mellett.

Lennebb a Ritzaha patak mentén bükk és jegenyefenyőből kevert, csaknem félmértföld hosszú erdő húzódik; a völgynek mindkét menedékes oldalán öreg erdő látható.

Balra leereszkedve a Ritzaha felé, keskeny völgy nyílik: a kis Ritzaha. Ebben elegyes fiatal erdő van, ahol a juhászok sok kárt okoznak.

A Ritzaha patak mentén a fűrészmalom felé haladva félmértföld hosszú erdeifenyővel, jegenye és bükkal kevert erdő diszlik: a Redica. A juhászok ebben is nagy kárt tesznek a fák lekérgezése által.

Távolabb szintén elegyes erdő következik, a körülbelül negyed mértföld hosszú kis Redica, melynek szintén a juhászok ártottak sokat.

A patakon túl, a rossz fűrészmalommal szemközt fenn is látható elegyes bükk és jegenyefenyő erdő, a csaknem negyedmértföld hosszú Galna. A juhászok ezt is pusztítgatják.

Az óhegyi olvasztókohótól Besztercebánya felé az ut mentén csak fiatalosok vannak, melyekben Hamischka János és Glass György Óhegy alatti olvasztó kohóikhoz érczpörkölésre alkalmas fát vágnak. Mindkét oldalon mellékvölgyek is nyílnak, az első mindjárt a Hamischka János olvasztó hutája alatt. Jobbkézt a körülbelül fél-mértföld hosszú Krischna Tollina nyílik; erdejét a Fuggerek idejében Gelschaba Márton levágta és szénné égette. Hanem a fiatal lombfák és a jegenyefenyők mindkét oldalon ismét nekierednek. Innen az óhegyi kohóhoz érczpörkölésre alkalmas fát szükséghez képest lehet szállítani.

Tovább balra a körülbelül nyolczadmértföld hosszú Pocca Nova Tollina völgy nyílik, melyet Furta Márton letarolt és felszenített. Ma már ismét bevetényült lombfa és jegenyefenyő csemetével.

A Pocca Nova Tollina alatt mindjárt a Sladi Podock nevű, hozzávetőleg negyedmértföld hosszú völgy következik, hol vágásra érett jegenyefenyves és bükkös van. Ezek eddig az urvölgyi bányákhoz és azok különböző céljaira használtattak. Azt akarjuk, hogy a jövőben is kizárólag így történjék. Ide torkollik két másik mellékvölgy is eléggé érett fiatal lomberdővel. Ezt régebben szintén Furta Márton vágta le és égette szénné.

A fővölgyből kifelé menet mindjárt balra, lennebb pedig jobbkézt egy-egy völgy nyílik, mindkettő Vocina Tollina nevű, melynek egyike fél- a másika körülbelül negyedmértföldet tesz ki. Mindkettőt Priwitzer Sebesiyén vágta le és szenítette fel kis hermaneczi olvasztóhutájának használatára. Hanem az erdő ismét felujult.

V. következnek azok az erdők, amelyek a Garam folyó balpartján Besztercebányáig terjednek és amelyek szemben, Beszterczétől jobbra részint a síkságon, részint a Fehér és Fekete-patak völgyében Körmöcz város és Turóczmegye felé fekszenek, továbbá azok, amelyeket a mi prössnitzkhai vasbányáinkhoz használni és szállítani lehet.

Polungáról először a Petringga és Maschaw közelében fekvő Szállás nevű, azaz marhatenyésztésre fordított erdőbe érkeztek,

melyet a Murány várunkhoz tartozó juhászok a szakadatlan favágással — amennyiben lombbal táplálják juh- és kecskenyájaikat — több mint teljes mértföldnyi területen annyira elpusztítottak és összeromboltak, hogy még ott járni sem lehet.

Azután a breznói bíró fűrészmaljától a Conrad nevű gyönyörű bükkösön keresztül haladtak. Itt is hasonló pusztítására bukkantak a juhászoknak. A domb tetejéről Prorosnába, majd ismét a csucsra jutva mintegy két mértföld hosszú, Murány felé elnyúló erdő látható. Visszajövet Breznó felé, a Garam mentén körülbelül egy mértföldnyi területen a murányi juhászok irtása ötlík szembe.

Aztán bizonyos Gockhaba nevű erdőre bukkantak, hol a juhászok nem kevesebb kárt csináltak. Első tekintetre megbecsülni sem lehet.

Majd a nagy Stain-Ronitz erdőbe mentek. Itt a vágott fa rakásait és régi munka nyomait találták, amelyek állítólag Lueger Bertalantól, régebbi időből erednek. De még új fászkák nem nőttek. E munkahelyen a favágók legelső házánál körülbelül 200 építésre alkalmas szálfat találtak, melyek az erdő nyilvánvaló kárára, amennyiben hasznosíthatók lettek volna, a munkások gondatlansága következtében elrothadtak.

Azután a Haygingvölgybe tértek, hol Sueper Róbert famester a vágásokat Lang Pálnak adta ki, 18,000 döntött törzset találtak ott, melynek ezrért Pál 11 forint 75 dénárért — magyar értékben — szállítja a patakba és usztatja le.

Azután az erdőnek említett Sueper keze alá tartozó részét kutatták át, akinek vagy 51 rakás vágott fája hever a patak mentén. Majd a Wobwatsch András mester döntött fáit tekintették meg és körülbelül 16 ezret számláltak meg. A patakhoz való közelítésért és felvágásért ezrenként 11 forint 75 dénárt fizetnek neki. A fűrészmalomnál a patak mentében vagy két mértföldnyire mindkét oldalon gyönyörű erdő van, mely a leírt csatornák vagy más vízfogók segedelmé nélkül is leszállítható volna a Garam folyóhoz. A Rottensteinhegy csúcsa felől és a folyó mentén szintén nagy üres teret és pusztítást vettek észre. Majd a Zürnenpach-völgybe mentek. Itt az említett Sueper famester vagy 160 vágott farakással bírt. 60 rakásra való még nincs összehordva, de ezek a haszonélvező Sueperéi.

A felvágott és hasogatott fát szintén lehet 100 ölre becsülni. Suepernek bizonyos díjért felfogadott munkása Tascha Bálint, akinek mintegy 75 öl felhasogatott és felrakásolt fája van ott.

A Roinitz folyócska felett mindkét oldalon gyönyörű erdei fenyves diszlik. A gyakran emlegetett csatornákon könnyen és bőven lehetne az anyagot a Roinitz folyóhoz eregetni.

Azonkívül más erdők is fordulnak itt elő csaknem 5 mért-földnyi területen, melyeket a Roinitz folyócskán át a Garamba lehetne bocsátani. A juhászok a jobb oldalon, félmértföldnyi távolságban itt is csunyán gazdálkodtak.

A Roinitzba torkoló Piberpach mentén a jókora, dus ligetben nem kevesebb kárt találtak.

Azután a Schmaregabba völgyben a Falbenstainer Kristóf két munkahelyéhez értek, hol mintegy 25 rakás felhasogatott és fel nem vágott fát találtak. Nyilvánvaló, hogy a mélybe hajló lejtőn az egész erdőt ki lehetett volna az említett csatornák segítségével szállítani, hanem ezt elhanyagolták. Falbenstainernek hagyják meg jövőben az erdőmesterek, hogy a szóban forgó erdőt és a magaslaton álló fákat vágja le, továbbá, hogy a szükséges használatra való fordításról gondoskodjék.

Ugy látszik, hogy a másik völgyben, tudniillik a kis Tschelneben a hegyek tetejéig növvő erdőt 2 mértföldnyi vonalon rosszul kezelik. Igen nagy károkat tettek benne.

A Tschelnevölgyben a Sernapach felé erdei fenyvest is találtak, de igen elhanyagolt és hanyatló állapotban. Az egészet a Garamba lehet leusztatni gátviz segítségével.

Az említett Tschelne patak völgyén, a Wallachischdorf község alatti erdőkben a lappeyi bányászok, vaskohómunkások a kohó körül eléggé rendetlenül és válogatás nélkül gazdálkodtak és azokat erőszakosan elrutitották. Jövőben az ilyen eljárás tiltva legyen, s minden, beszterczei rézbányáink használatára a Garam folyón leszállítható erdőt gondosan fenntartani és őrizni kell. A vaskohómestereknek oly erdőrészt jelöljenek ki kamaránk főnökeinek tudtával az erdőmesterek, melyeket a Garamon beszterczei rézbányáink céljaira le nem hozhatnak.

Azután a Schwartzthalba és a mi holai bányáinkhoz és kohóinkhoz érkeztek, amelyeket a libetbányai polgárok tőlünk 8 évre kibé-

reltek. Sok pompás kevert bükk és erdeifenyő erdőt találtak itt, de nagy pusztulást is.

Az olvasztó-kohótól a jobboldali lejtőn a Kholben fennsíkra érkeztek, hol feltűnt a juhászok által a nyiresben okozott kár. Mégis balra elég fa maradt épen a fennsíkron. A hátsó Kholbenen is áll még némi erdő, de azt nemcsak a juhászok kezelték csúnyán, hanem még a tűz is elhamvasztotta.

A régi szénégető helyek körül fiatalosokat és bükk sarjakat is találhatni. Némelyek ezeket kiirtani merészkedtek, csak hogy maguknak szántót és kaszálót csináljanak. A libetbányaiak — mivel állítólag az ő határukban történt — a bitorlást megakadályozták, a szénát pedig az erdőben megégették. Azután egy magaslaton, nem messze a libetbányai Wipergtől helyet állapítottak meg, hogy onnan a többi erdőt és hegyeket megtekinthessék, de a ködös időjárás miatt az nem sikerült. Amint azonban megállapodás szerint Libet felé leszállottak, sok bükköst és a juhászok által okozott kárt láttak.

Mindezeket elvégezve néhai Kauffmann Gáspárnak Poinig mellett fekvő succubbai timsóbányáját tekintették meg. A szomszédos erdőket is megvizsgálták és jó állapotban találták. Innen a Jessenebra hegyre mentek, azután a lejtőn az új utig, majd a Jaberpergre, hol a hegyoldalakon és a szomszéd völgyekben pompás erdők diszlenek, de a juhászok kártevősei is mutatkoznak. Az erdők ugyanis Gosznimig és Gosznimtól Grockhig egy mért-földet tartanak, de szemmérték szerint nagy és meggondolatlanul kiirtott foltok találtattak benne, noha az egész alkalmas csatornákra a munkahelyre leeresztani, szénné égetni és tengelyen a moschnitzi olvasztó-hutába szállítani lehetne.

A Driegkhina hegyen is van erdő; felszenítve a moschnitzi választó hutába, vagy a beszterczei új kohóba lehetne fuvarozni, de a hely közelsége, a fának kiválósága és fiatalsága miatt maradjon érintetlen.

A Jessenepachtól jobbkézt, a Solna hosszú völgyében gyönyörű erdő látszik, de ebben is vannak pusztá foltok és fák dőltek le a szélvihar következtében.

E tagból felfelé, majd a másik, Felsőnek nevezett völgyben haladva, továbbá a Schwartzenspachnál, a Hornaschirni patak mellett

kiváló szép erdők láthatók, melyek fáját a juhászok félmértföldnyire kivágták és elpusztították. Mindezek és a belőlük termelt szén a moschnitzi olvasztó kohóhoz fuvarozhatók. Számszerint öt, szép fában bővelkedő völgy torkollik ide.

Azután a Garam mentén lefelé, a wadini erdőbe visszatérve Euxlsperger Lénárt favágóihoz érkeztek és ott körülbelül 150 csomó felvágott és felrakásolt hasábfát találtak. Az utat tovább folytatva, az emelkedő hegyoldalon pompás erdő látszott, de ez is némi kárt szenvedett a juhászok miatt.

A wadini erdőség magaslatairól, mást mint lombos ligetet nem is láthatni egész Wadinig. Ám a hegy gerinczétől Kőrmöcz felé bizonyos Lipchey nevű nemesek erdei — akik Saxenstain várat tőlünk zálog gyanánt birják — félmértföldnyi hosszúságban szomszédosok a mieinkkel.

Innen Mutabának, Kőrmöcz felé nagy erdőség terül el. A másfél mértföld hosszú patakon Zólyom irányában le lehet azt usztatni megfelelő helyeken szénre égetni, s úgy a besztercebányai új kohóba szállítani. Besztercebányáról kiindulva a teyai tisztító hutához érkeztek, ahol pompás, a magasban mindenfelé elnyúló erdő kezdődik. Nagy részét már szénre égetve kihasználták Corsiekh András és felfogadott munkásai.

A legmagasabb ponttól Szent-Kereszt és Stubna felé még sok bükkös zöldel, melyek hosszában, széltében csaknem három mértföldre nyulnak. De az olvasztó-kohókhoz és bányákhoz sem csatornán, sem más segédeszközzel, például vízfogók közvetítésével le nem szállíthatók, csak tengelyen. Ötödfél rakás felhasogatott fája van ott az említett Corsiekh Andrásnak.

Mindezek megvizsgálása után a hévizektől jobbra Schwarzenpachra, a Mosslechner munkahelyeihez közeledtek. Nagy, érintetlen, egy mértföld hosszú, s a hőrmantzi olvasztóházhoz lefuvarozható erdeje van itt Kőrmöcz városnak.

Tovább balkézre, a weissenpachi völgyben is mintegy fél mértföldnyire terjedő tekintélyes erdő van. A már említett Mosslechner vágja.

A Schiernabitz patak mentén is zöldel erdő. A következő évben favágókat küldenek beléje szenet termelni, melyet lóháton szállíthatnak le a hőrmantzi-olvasztó hutához.

A Weissenpach és Schwartzpach mentén és Schiernabitztól Lopotáig összesen 46 felvágott és összehordott farakás számlálattatott meg.

A Pritzerhágótól a Zernovitzi erdő felé, a Weissenpach jobb partján, mely a Révay bárók és Körmöcz város közt per tárgyát képezi, a szállítás nehézsége miatt szekérutat kell építeni a magaslaton át. Az építés költségeit könnyen fedezni fogja az itteni fa kiválósága, mely mind, vagy nagy részben a hőrmantzi kohóhoz lóháton leszállítható.

Végre azokat a lomb- és fenyőerdőket járták be és nézték meg, amelyek a mi pressnitzgai vasbányáinknál, Zólyomtól egy mértföldre fekszenek. Három meglehetősen hosszú völgyben ugyan a legszebb erdők vannak elrejtve, de a juhászok által elkövetett terjedelmes és káros pusztításokra is akadni. A Lipcheyek hegylánczának gerinczétől Saxenstain vára felé azon erdők határosak, melyek a Körmöczig lejtő hegyoldalakon terülnek el. Erdőink szolgáltatják a hegyek magaslatáról a vasbányákhoz, zuzóművekhez és kohókhoz lefolyó vizet. Hogy tehát a minél jobb, a munkára minél alkalmasabb vasnak termelését fokozzuk, jövőben akként kell a fával gazdálkodni, hogy ne csak a juhászok, de a mi Pressnitzgán lakó jobbágyaink se tegyenek kárt ama helyeken, vagy pedig kecske- és juhnyájakat odahajtani semmikép ne merészkedjenek.

A rendtartás.

Mivel az erdők bejárása alapján nyilvánvaló és szemmel látható lett, hogy a felsorolt erdőségekben a környékbeli juhászok, jobbágyok és más telepesek nagy és helyrehozhatatlan károkat kárta halmoznak, amennyiben kecskenyájak legeltetésére a fákat semmirekellő módon kivagdossák, melyek aztán az erdőn mind a réz, mind az egyéb bányák hátrányára elpusztulnak és haszontalanul elrothadnak:

1. Azért a környékbeli várnagyoknak, zálogos hitelezőknek és nemeseknek, nemkülönben az összes pásztoroknak és jobbágyoknak keményen és minél előbb meghagyjuk, — emezeknek közhirré tett nyílt parancsban, a várnagyoknak és várainkat zálogul kezükön tartó tiszteteknek pedig saját pecsétünkkel megerősített,

zárt rendeletben, — hogy kecskenyájakat az erdőkbe és ligetekbe ezentul egyáltalán ne hajtsanak. Ezáltal az erdőknek és csalogtnak ama nyomoruságos pusztítása remélhetőleg megakadályoztatik és teljesen megszűnik.

2. Mivel besztercebányai rézüzemünkhöz és egyéb arany, ezüst, ólom, vashányáinkban, — ahol azokat éppen jó és illendő karban fenntartani szándékoznánk, — továbbá az érczolvasztás, tisztítás, kiválasztás céljaira, valamint az ásványok pörköléséhez és tisztításához, végül sörfőzőházainkhoz, kamarai tisztviselőink és jobbágyaink házi szükségleteire, utakra, ösvényekre és más építkezéshez évenként nagy tömeg fát igényelünk és fogyasztunk, hogy idő múltán ilyen faválasztékokban szűköt ne lássunk, ezentul minden erővel oda kell törekedni, hogy a szükség szerint kihasználás alá kerülő erdőket helyesebb és észszerűbb rendben vágják, hogy a vágásra kijelölt helyeken érintetlen magfákat hagyjanak, hogy így az erdők bevetényüljenek és szélteben felujjuljanak. A famesterek és azok napszámosai, akiket misztrikeknek hívnak, ne kapjanak bele kényük-kedvük szerint, találomra az erdőbe s ne vágják el annak, amint mondani szokás — a lábát.

3. Tehát a felsorolt erdők — s ha netalán egyesek a leírásból kimaradtak, azonban a mi uradalmunkhoz tartozók — mind fenn-tartandók és megvédendők. Igért nyílt parancsunkban ezek rendjén elé fognak számláltatni és visszatartatnak az olvasztó-házak, a mi uradalmunk és jobbágyaink használatára. Hogy a fennebb elsorolt és leírt erdők nagyobb gondnal őriztessenek, irtásuk és pusztításuk pedig teljesen megszűnjék és elháríttassék, — hogy a kellő rendben vágás alá kerülő fatermést szénné égessék, az alnövetet a tenyésztés érdekében gyöngéden megkiméljék, — két, e célra alkalmazott erdőmester és erdőőr tartoznak előírt módon az erdő-rongálókra a legnagyobb gondnal ügyelni, a károsítást erejükhöz képest megakadályozni és minden igyekezettel oda hatni, hogy a szakmányba adott szénégető munka, a favágás és szállítás minél kevesebb költséggel és pénzkiadással járjanak, hogy minden illő rendjén menjen. Tartoznak továbbá kellőleg gondoskodni, miszerint úgy a magas, mint a legalacsonyabb helyen fekvő, a távoli és közellévő fatermés a csuszató és vizes csatornáknak a terep mivolta és alkalmassága szerint a szénitőműhelyekhez vezettessék, a gere-

bekhez usztattassék, szabályszerű kezelésben részesüljön és őriztessék.

4. Ha netalán a bányapolgároknak a fentemlített erdőkben bányáik és kohóik szükségletére valamelyes faanyag engedélyezettett, mely a mi rézbányáink és kohóink tőszomszédságában lévén, azokra hátrányos volna, vagy ha a bányapolgárok némely erdőnket önkényüleg pusztították és kikezdezték, az esetek kikutatásában az erdőmesterek és erdészek szorgoskodjanak és ha ilyen fahasznalatokat fedeznének fel, azaz, amelyek a mi rézbányáinkhoz való közelség és más okok miatt kárral engedélyeztetettek vagy önkényüleg bitoroltattak, az erdőmesterek kötelesek azt kamaránk főnökeinek¹⁾ bejelenteni, a főnökök pedig megvizsgálni, vagy a vizsgálat megejtésével másokat megbizni. Ha valami kihágást csakugyan vettek észre, az erdő régi rendeltetésének, a rézbányászat céljaira adassék vissza, — a bányapolgároknak pedig bányáik és kohóik szükségletére, — kinek-kinek az üzem nagyságához képest, — más szokott és előirt helyeken jelöljenek fát. Ha pedig a környéken más ércz, ezüst, arany, ólom vagy rézbányák nyílnának és e bányák művelőinek ott fát kellene engedélyezni, prefektusaink az erdőmesterekkel együtt vizsgálják meg előbb a helyet. Ha netalán egyik, vagy egy főnök sem lehetne jelen a szemlénél, a bányamestert, vagy az olvasztó-huta felügyelőjét rendeljék ki maguk helyett. Gondos, kimerítő szemle és megbeszélés alapján jelöljenek ki erdőt a bányák művelőinek — mindeniknek helyes arány és szükség szerint — olyan részeken, ahonnan könnyű a szállítás s a hely közelsége, vagy más okok miatt rézbányáinkra legkevésbé hátrányos. Nagy gondot fordítsanak arra, hogy zsindefedés, vagy más építkezésre alkalmas fákat, hasítható választékokat vaktában és ész nélkül ne vagdossanak és pusztítsanak. A bányaművelők pedig a nekik szánt és kijelölt helyeken, vagy erdőkben kimélettel és mérsékelve gazdálkodjanak, erdőmestereik, vagy azok felfogadott munkásai kellő rend megtartásával, az alább leirt módon használják ki a fákat és ne engedjék, hogy a legcsekélyebbet is

¹⁾ A besztercebányai kamarauradalom a XVI. század folyamán a főtisztviselők *kollégiuma* által kormányoztatott s nem dikasztériálisan, mint jelenleg. A főnökök alatt az első gondnok (Verwalter), a könyvelő (Puechhalter), a pénztáros (Einnehmer) és az ellenőr (Gegenhandler) értendők.

találomra haszontalanul pusztítsák. Azután a bányasalak olvasztóinak e munkához, ha ugyan olvasztásra adódik ilyen alkalom, egy vagy más helyet jelöljenek ki, nehogy eddigi szokás szerint az éppen közel fekvő erdők pusztíttassanak el hiábavalóan és válogatás nélkül. Továbbá a beszterczei bányamesternek és a woitzai bányabírónak keményen meghagyandó, hogy erdőket senkinek osztogatni ne merészkedjenek. Ha pedig a bányaművelők őket ez ügyben megkeresnék, utasítsák azokat prefektusainkhoz, akik tárgyaló módon, a szükséghez képest ki fogják nekik jelölni a fát,

5. Az erdőmesterek vagy erdészek hűségesen gondoskodjanak, hogy a mi jobbágyságaink, vagy bárki más alattvalói — legyenek polgárok, városlakók, telepesek vagy más egyének, válogatás nélkül — a fákat ne vagdossák, le ne kérgezzék, haszontalanul ne fogyasztás és pusztítsák, hogy a fiatal erdőt ne égessék, irtsák, kisebbsítsék. Ne engedjenek az erdőben építeni, fákat dönteni, gyeppel körülvenni, hogy azok annál jobban nőjenek és minden akadály nélkül fejlődjenek. Azonban nem ellenezzük, hogy a saját erdővel nem bíró jobbágyságoknak alkalmas és a leszállításra könnyebb helyeken házi és egyéb szükségletre az erdőmesterek ingyen szolgáltatassanak ki fát. Ha némelyek e dologban engedetleneknek bizonyulnának, azokat az erdőmesterek, vagy erdőőrök beszterczebányai kamaránk főnökeinél jelentsék fel, akik őket megfelelő pénzbírsággal vagy más módon fogják ami nevünkben megbüntetni.

6. Ha pedig egyes jobbágyságok saját erdővel bírnának, amelyek tulajdonjogát oklevelekkel, vagy más elfogadható czímen igazolnák, saját szükségleteikre szabad nekik azt mérsékelten használni. Azért főnökeink és az erdőgondnokok épp úgy örködjének, hogy a fának haszontalan és mértéken túl való kihordása által visszaélés ne történjék. Mert ha saját erdőiket szántófölddé és kaszállóvá alakítani, aztán pedig a miénken élösködni akarnának, ez nekik semmikép meg nem engedhető, sőt ez okon az erdőinkből való faizás megtiltandó és a kihágás vagy vétség minősége és körülményei szerint a tettesek meg is büntetendők.

7. Ha pedig valamelyik jobbágyság néha zsindely és más épületfában szüköt látna, ilyen faválasztéka a saját vagy az erdőmesterek által neki kijelölt és átadott erdejében nem volna, hogy szorultságában ne legyen kénytelen a magáét teljesen elpusztítani és

kimeríteni, az erdőmesterek az ügy tudtulvétele és megvizsgálása után a mi erdőnkől említett célra, azaz zsindey és épülettára való anyagot elégséges mértékben engedélyezzenek nekik. Olyan helyeken azonban, ahol legkevesebb kár eshetik, de ahonnan alkalomadtán könnyebb szerrel fuvarozhatnak.

8. Ha pedig a jobbágyok az építkezésre, vagy mindennapi használatra engedélyezett fát hanyagul dolgozzák fel s nagy részét a vágásban rothadni hagyják, az erdőmesterek járjanak utána és a rajtakapottakra szabjanak kellő büntetést.

9. Senki ne merészkedjék a fa közepén túl vagy magasabban, mint amennyire a földről kézi fejszével elérni, kérget hántani vagy ágat nyesni. Ha pedig takarmányozás vagy a jószág legeltetése miatt olykor szükséges volna a fahéjat magasabbról lehuzni, az ezt tenni szándékozók jelentkezzenek az erdőmestereknél és gondnokoknál, hogy azok tanácsa és engedélye alapján történjék a hántás és nyesés. A tilalmat áthágókat prefektusaink büntessék meg.

10. Ha netalán a rézmű háztelekkel nem bíró munkásainak kellene ház- és veteményes kertnek való helyet engedélyezni, az erdőmesterek nézzék ki azt. Ezek engedélye nélkül ne merészkedjenek építkezni, különösen oly területen, ahol kárt okoznának.

11. Mivel a juhászok és más jobbágyok a kecskelegeltetéssel — mint említve volt — nagy és pótolhatatlan kárt okoznak az erdőben, amennyiben tél idején mértéken túl döntik a fát a jószágoknak és az ott haszontalanul elrothad — úgy tetszett, hogy a környékbeli főnököknek, várnagyoknak és a várakat zálog czimén kezükön tartó tiszteknek keményen meghagyjuk, miszerint jövőben semmi kecskenyáját az erdőkön ne tartsanak, a jószágoknak etetésére fát dönteni ne bátorkodjanak. Azért a gyakran említett erdőmesterek és erdőgondnokok serényen és hűen lássanak utána, hogy e parancsunk megtartassék, hogy egy fát se vágjanak ki haszontalanul. Ha pedig a kecskefajzat rendkívüli kárt tenne, vagy pedig az erdőmesterek egyéb pusztitást és fapazarlást vennének észre, azt minél előbb megakadályozni és prefektusainknak bejelenteni tartoznak, hogy ők császári parancsunk értelmében a bűnösöket megfenyítsék.

12. A közrétek és legelők úgy a szarvasmarhának, mint a

juhnak nyitva legyenek, de a cserjéket kiméljék, hogy a barom le ne héjázza és le ne rágja. Egyes helyet sövénynyel bekeríteni vagy végre kecskenyájákat a ligetekbe és cserjésekbe hajtani nem szabad.

13. Hogy pedig az erdőkön, a vágásokban és szenítő helyeken ezentul czélszerűbben gazdálkodjanak, mindent nagyobb hasznunkra tegyenek és végezzenek, úgy követeli a szükség, hogy az említett két erdőmester vagy gondnok mindjárt hivatalba lépésük kezdetén a bányamester, kohófelügyelő és két szakértő famester kíséretében a fent elsorolt erdőket összesen és egyenként, vagy ha másokat is fedeznének fel, melyek ezen leírásunkban nem foglaltatnak, azokat is járják be, szemléljék meg, gondoskodva, hogy azok beszücczei rézbányáinkhoz vagy más szomszéd helyre szállíthatók legyenek és hasznosíttassanak. Végre tartoznak nevezett tisztviselők minden szakmányt, szénégető munkát és döntést megtekinteni és felülvizsgálni, hogy esetleg csak nemrég szakmánya adott szenítő vagy favágó üzemekben valami zavart vagy rendetlenséget találván, azt prefektusainknak bejelenthessék. A hibákat más erdészeti szakértők bevonásával is érett megfontolás után javítsák ki s tereljék helyes utra.

14. Gyakran említett erdőmesterek és gondnokok egész hivatali ténykedésük alatt, valahányszor az időjárás engedi és amennyiszer a szükség követeli vagy ajánlatos, kötelesek az erdőket, a szenítő helyeket, a vágásokat meglátogatni és átvizsgálni. Egyáltalában felelősek, hogy az erdőn semmi rendetlenséget el ne kövessenek, meg ne kísértsenek, hanem hogy az minél jobb karban tartassék és gyöngéden kiméltessék a növekedés és tenyészet korszakában.

15. Nevezett erdőmesterek és gondnokok arra is gondosan ügyelni tartoznak, hogy a famesterek, a szakmányosok, favágók és szénégetők egyezés és szokás szerint mindent rendjén csináljanak és teljesítsenek, a feltételeknek eleget tegyenek; hogy tudniillik a fát magasan ne vágják, a legalyazott rőzsét, hogy hiában el ne rothadjon, egy csomóba hányják, — az árkokban, vagy utszorosokban elmaradt törzseket ott ne hagyják, — szélről jobban védett helyeken, hol a tenyészet vigabb, magfákat hagyjanak, hogy az erdő ismét bevetényüljön, gyarapodjék és gyümölcsö-

zésig érjen. Hogy jóminőségű szemet égessenek és szállítsanak az olvasztókohókba, kötelesek a csusztatókat, usztató csatornákat, gerebeket és más berendezéseket, melyek segélyével a fa víziutra tereltetik és szállíttatik, gondosan bejárogatni és megnézni: vajjon jókarban tartatnak-e? Ha pedig rajtuk valami elhanyagolást, kárt vagy fenyegető veszélyt vesznek észre, minél előbb jelentsek be prefektusainknak és vegyék fontolóra, hogy mi uton-módon lehetne a hibát kijavítani, a kárt elkerülni. A prefektusok, az erdőmesterek és más szakavatott, értelmes férfiak tanácskozzanak a mód felett, melylyel a bajt elhárítani, a mi előnyünkre kiküszöbölni tudnák. Akarjuk, hogy prefektusaink az erdőmestereket és gondnokokat alkalomadtán gyámolítsák.

16. Hogy pedig az erdőmesterek és gondnokok az erdészeti ügyvitelben és hivatal körül minél nagyobb és tökéletesebb jártassággal birjanak, úgy a jelenlegi, mint a később alkalmazott erdőmesterek kötelesek a szénégetők és favágók minden szerződésénél, tanácskozásoknál és erdei ügyek tárgyalásánál jelen lenni. Mindenben prefektusaink támogatásával intézkedjenek, s az ügyeket a mi javunkra végezzék.

17. A gyakran említett erdőmesterek és gondnokok a rézbányáknál és olvasztó kohóknál kimerítően tudakozódjanak, hogy milyen választékok kellenek a különféle épület- és műszerfára, bányatámfára, a fűrészüzemhez és a rézbánya különböző szükségletére. Fontolják meg, hogy az egyes választékokat mely hónapban lehet alkalmasan termelni, s tegyenek jelentést a prefektusoknak, hogy a jelzett fák döntését azok jelenlétében rendeljék el és foganatosítsák.

18. Ugyancsak az erdőmesterek vagy gondnokok őrködjének, hogy a bányák, amennyiben üzemük évenként nagy fatömeget igényel, ellátassanak; — akár derült, akár nedves időben vágnak pedig, holdtöltére rendesen elkészüljenek. Az olvasztó házak és bányák közelében növő fatermést csusztatókon és egyéb berendezések segélyével pontosan, idején és kellő mennyiségben szolgáltatassák át, szükség nélkül pedig ne vagdossák és szenítsék. A Garam folyó mentén fekvő erdőket, vagv azokat, melyek a Garamba más patakokon leusztathatók, könnyelműen ne kezeljék, a juhászok vagy mások ne irtsák és pusztítsák, hanem gerendák,

oszlopok bárdolására, épület és zsindelyfára, fűrészárúnak, hidak tatarozására vagy egyéb szükségletre tartogassák.

19. Ha új erdő tárandó fel, azt az erdőmesterek és gondnokok legmagasabb pontjától a legaljáig, végétől az elejéig járják be, — állapítsák meg, s egyszersmind a prefektusoknak jelentsék be, hogy az első fejszecsapást hol kell megtenni. A prefektusok pedig kötelesek két erdőmesterrel vagy más két szakértővel szemlét tartani, hogy vajjon az erdő vágásra érett-e, hogy fáját a legmagasabb és legalacsonyabb pontról csusztató, vagy vízes csatornákon miként és mekkora költséggel lehetne lehozni és szénné égetni? Kötelesek továbbá gondoskodni, hogy az erdők illő rendben és idején tárassanak fel, hogy a haszontalan kiadások és károk kerültessenek, végre pedig engedélyt adni a munka megkezdéséhez.

20. Ha az erdőkbe döntésre és feldolgozásra — amennyiben engedélyeztetik — a famesterek és vállalkozók költségünkön favágókat küldenek, ez mindig a mi erdőmesterünk tudtával és jelenlétében történjék. Egyidejűleg csusztató és nedves csatornák, vízfogók és gerebek építendőek. Észszel, kézzel rajta legyenek, hogy mindezen segédmunkálatok biztosan, jól, alkalmas helyeken, kevés költséggel, javunkra sikerüljenek. De csak prefektusaink tudtával induljanak és fogjanak munkába.

21. A nevezett erdőmesterek és kezelők gondoskodjanak, hogy a famesterek, vállalkozók és favágók éppen tavasz idején, s ne később döntsének, amint ez eddig nem csekély kárral gyakoroltatott. A törzseket ne vágják magasan, hanem lehetőség szerint a gyökfőnél. A munkát derekasan vezessék és benne kitartsanak, — többet vagy kevesebbet annál, amit a prefektusok évenként kijelölnek, ne vágjanak. A fadóntést minden évben keresztelő János, vagy legfeljebb szent Jakab napjáig fejezzék be, hogy az erdőn maradt törzsek a nyár heve következtében szárazabbak legyenek, könnyebbé váljanak. A hasábok nagysága és hosszúsága szabályszerű legyen; őszszel válogattassanak szét és rakásoltassanak, hogy a kiküldött mesterek és gondnokok számba vegyék és valamiképp ellenőrizhessék. Tudniillik hány ezer szabványos farakás van, hány ezer, vagy száz kas szén kerülhet ki belőlük, hogy így könnyebben és biztosabban lehessen a fames-

tereknek, favágóknak és szakmányosoknak a végzett munka előtt előleget adni. Nehogy, mint eddig történt, vaktában csináljanak adósságokat, s hogy egyesek számbavétele és jutalmazása a munka arányában könnyebben teljesíthessék.

22. Mert eddig tényleg tapasztaltatott, hogy a famesterek kényük-kedvük szerint kaptak az erdőbe, — senki őket nem tanította, hogy a fát mi módon kell dönteni, — senki szemmel nem tartotta, hogy mennyi fakészletük van a bérfizetésre kiutalt előleg ellenében, hogy ki tudják-e favágóikat fizetni és hogy a kapott pénzt hová fordítják? Mert azt nagyrészt rendkívüli fényűzésre pazarolták, vagy saját bányáikra költötték, minek következtében soha nem tisztázható adósságokba süllyedtek. De mindez elkerülhető, ha szigorubb felügyelet gyakoroltatik, egyrészt az ő működésükre, másrészt pedig arra, hogy vajjon a fizetésre kiutalt pénzt csakugyan a munkások kezéhez juttatják-e?

23. Az erdőmesterek és gondnokok szorítsák a famestereket, vállalkozókat, favágókat, hogy a levágott és felhasogatott fát kellő és szabályszerű időben a termelési helyről csuszatókon át a vizekhez, patakokhoz, folyókhoz és a szenítő műhelyekhez szállítsák. Hogy a vágásokat szorgosan tisztogassák, s ne hagyjanak hátra az árkokban, utzorosokban nagy csomó forgácsot vagy más hulladékot, nehogy az a meglévő fákat elnyomja. A bányamester és az olvasztóházak felügyelője is szorgosan őrködjének, hogy e rendelet foganatosítva legyen.

24. Az erdőmesterek és gondnokok alaposan fontolják meg, hogy a vállalkozónak jövő évre mekkora területet engedélyezhetnek és jelölhetnek ki. Körültekintéssel mérlegeljék a csuszatókon való közelítést és hogy hol lehetne azt foganatosítani. Puhatolják ki, hogy egy szekér szenet mennyiért adhat el nekünk a famester? Minderről tegyenek jelentést prefektusainknak, hogy azok, vagy legalább egyikük a bánya- és erdőmesterekkel együtt nyár vagy őszi idején a termelési helyre kiszállhassanak s töviről-hegyire megvizsgálhassák, hogy a famesterek miként és milyen szorgalommal vágják, vagy szállítják a fát. Hogy továbbá — ha a következő évben történik a kihasználás — megbecsülhessék és közösen megállapíthassák, miszerint mely uton lesz legrövidebb a fa kihozása, mennyibe kerül nekünk egy szekér szén, hogy így

a famesterekkel könnyebben megegyezzenek s ha amire szükségük volna, szolgálatukra bocsássák. Ha pedig egyik-másik famesternél vágásaikban, vagy munkahelyeiken valami kárt, vagy rendetlenséget találnának, azt a prefektusok a kihágás mértékéhez képest büntessék meg s ne nézzenek el semmit, ami az erdőre veszedelmet hozna.

25. Ha pedig valamely erdő vagy vágás teljesen kihasználtatott, az erdőmesterek és kezelők lelkiismeretesen gondoskodjanak és a prefektusokkal együtt azon legyenek, hogy amikor már az összes törzseket és hulladékokat kitermelték, a csusztatókat is gondosan dolgozzák fel és fordítsák valami célra, nehogy egészben a helyszínén hagyatva, — amint az erdők ezen bejárásánál is gyakran tapasztaltatott, — haszontalanul elrothadjanak.

26. Ha a fát usztató csatornákon vagy azok közbesítésével lehet közelíteni és az illető gerebre patakvizen kell szállítani, az erdőmesterek és kezelők szorgosan ügyeljenek s a vízműveknél maguk is jelen legyenek, hogy a fát tavasszal, mikor közepes és usztatásra alkalmas vízállás van, a torlódás elkerülése végett egyenként és nem rakás számra — különben baj lehet — rakják a csatornába és bocsássák le a patakba. Vigyázzanak, hogy a fa usztatása által a vizes csatornák meg ne sérüljenek, hogy a terhétől megszabadult mederből a hasábok véletlenül szét ne ömljenek s hogy a mostani, vagy a jövőben alkalmazott famesterek a fennakadt és sülyedt fát a patakból kivontatva, a Garamon nyugodtan, alkalmasan usztassák le. Az iszapba vagy homokba furódott fa ne heverjen ott soká, mert idő múltán egészen odavész.

27. A famesterek, valamint szakmányos munkásaik és a szénégetők kötelesek használható, jó szenet égetni, helyes mértéket alkalmazni, hogy az olvasztó kohóba szokásos és szabályszerű mértékkel kimért mennyiséget szállítsanak. E célból kötelesek az erdőmesterek, a kohók felügyelője és irtóka odahatni, hogy e tekintetben jó rend uralkodjék s minden harmadik hónapban a szenes kosarakat a kohóknál megvizsgálva megmérni.

28. Amennyiben időnként a famesterek a vágást vállalkozóknak, favágóknak, munkásoknak a termelt fa mennyisége, száma vagy rakásai szerint bizonyos pénzösszeg fejében bérbe adják, e

kötéseknél tartoznak az erdőmesterek jelen lenni s gondosan ellenőrizni, hogy nyilván senkinek megrövidülése ne legyen, se a bérek magasra ne veressenek. Ha ezt nem bírnák megakadályozni, tegyenek jelentést prefektusainknak. A munkások bérfizetésénél mindig jelenjenek meg, a munkások számát pontosan tudják ki s hassanak oda, hogy a famesterek azt a pénzt, amely nekik a favágás, vagy szenítés béreinek kifizetésére adatik, másra ne fordítsák, vagy költség, hanem a szénégetőknek és azok legényeinek osszák ki. Különösen arra törekedjenek, hogy a favágók kiérdemelt napibérüket megkapják.

29. Mivel néhány famester bányát kezdett művelni, de az üzemet a saját költségén és emberségéből folytatni nem képes, józanul következtetve hát, — ha ugyan a megkezdett vállalat tovább is engedélyeztetik, — maguk tisztükben és szolgálatukban kevesebb odaadást fognak tanusítani, azért is a jövőben alkalmazott famesterek mind eltiltandók a bányaműveléstől. E tilalmat az erdőmesterekre és gondnokokra is kiterjesztjük.

30. Ha netalán az erdőmestereknek vagy gondnokoknak hivatásuk teljesítéséből kifolyólag valami bajuk vagy nehézségük támadna, tegyenek arról mindig jelentést beszterczébányai prefektusainknál. Ezek indítsanak törvényszerinti vizsgálatot, intézkedjenek és a fennforgó esetekben döntsenek. Kötelességük ugyanis a tisztviselőket minden igaz ügyükben oltalmazni és védeni, másrészt azonban el ne nézzék és meg ne tűrjék, hogy azok bárkit is rendkívüli kiadásokkal, vagy akármi uton-módon megrövidítsenek és terheljenek, avagy személyválogatással egyiket a másik fél kárára előnyben részeltessék. Beszterczébányai prefektusaink a szolgálat serényebbé tétele érdekében a mesterek életkörülményei és működése iránt is érdeklődjenek. Ha engedelmeskedni vonakodnának és hivatali kötelmeiket lanyhán teljesítenék, prefektusaink, a többi tisztviselőkkal tanácsot tartva, komolyan büntessék meg őket, — ha pedig hibáikban megátalkodnának, akaratunkból kifolyólag joga és kötelessége a főnököknek azokat elmozdítani s helyettük más alkalmas és értelmes erdőmestereket és kerülőket alkalmazni.

Záró határozat.

Mivel fentemlített biztosaink munkálata és intézkedései felsegünk kiváló helyeslésével találkoznak, s mivel azok nem csupán a kincstár és a mi kamaránk hasznát és gyarapodását, de az egész ország közjavát czélozzák, ennél fogva akarjuk, komolyan meghagyjuk és parancsoljuk, hogy ezen rendtartásunknak mindenki egészben és legkisebb részében is engedelmeskedjék, amint majd ez ügyben szükség szerint az általunk kirendelt, vagy nekünk alárendelt, a magyar bányavárosok kerületében levő tisztviselőinkhez nyílt parancsokat és rendeleteket intézendünk. Azonban kikötjük és fenntartjuk úgy a magunk, mint örökösaink és utódaink részére, hogy mi és utódaink e rendtartást a kor változásához képest, vagy a rézbányászatra nézve hasznosabb ügyvitel alkothatása czéljából legjobb belátásunk és véleményünk szerint megváltoztathassuk, összevonhassuk vagy kibővíthessük. Akarjuk, hogy kemény és szilárd parancsunknak fogamatja legyen. — Kelt Bécs városunkban 1565. május 15-én, — római királyságunk harmadik magyar királyságunk második, cseh királyságunk tizenhetedik évében.

Álló fák magasságának mérése függélyes szögek segélyével.

Irta: Bartha Ábel m. kir. főerdész.

Az álló fa magasságát pontosan meghatározhatjuk, ha ismerjük tövének a nézőponttól való távolságát, az ide és csucsára vetett irányoknak a vízszintessel képzett szögét.

Legyen például (41. ábra) a fának töve (azon átmérő helye oldalt, honnan a fatörzs hosszát számba vesszük) és a szempont közötti távolság T , a törzsnak a vízszintessel képzett szöge α és a csucs irányáé β .

Osszuk a magasságot M , a vízszintes fölött levő m_1 és az alatta levő m_2 részekre, jelöljük a szempont és a fa közötti távolságot T_1 -el.